

Inhoud

	Woord vooraf	7
1.	Een kwetsbare koning <i>1 Koningen 1:1-5</i>	15
2.	Toekomst dankzij een moedige vrouw <i>1 Koningen 1:6-53</i>	35
3.	Een gezegend begin <i>1 Koningen 2</i>	45
4.	Salomo: een tweede Jozef <i>1 Koningen 3:1-15</i>	57
5.	Salomo's eerste testcase: de twee moeders <i>1 Koningen 3:16 - 4</i>	67
6.	Salomo en Jozef: heil voor de wereld <i>1 Koningen 5:1-14</i>	75
7.	De bouw van de tempel <i>1 Koningen 5:15 - 7</i>	79
8.	De inwijding van de tempel <i>1 Koningen 8</i>	87
9.	Een ontmoeting met God <i>1 Koningen 9</i>	103
10.	Salomo's tweede testcase: de koningin van Sjeva <i>1 Koningen 10</i>	115
11.	Het verval <i>1 Koningen 11:1-13</i>	121
12.	Scheuring van het koninkrijk <i>1 Koningen 11:9-25</i>	137

13.	Jerobeam – een nieuwe Jozef <i>1 Koningen 11:26-40</i>	143
14.	Een levenseinde in het licht van Gods trouw <i>1 Koningen 11:31-43</i>	153
	Epiloog: de rol van Tamar en Jozef	157
	Slotbeschouwing	165
	Appendix: Salomo in andere bijbelse bronnen	171
	Bronnenopgave en verantwoording	175
	Tekstregister	183
	Eindnoten	189

Woord vooraf

Dit boek, dat handelt over koning Salomo, kent een bijzondere aanleiding. In de winter 2013/2014 volgde ondergetekende, ten behoeve van de Permanente Educatie voor predikanten van de Protestantse Kerk in Nederland, via digitaal lange afstandsonderwijs een cursus aan de *Conservative Yeshiva* te Jeruzalem. Dit instituut, dat een onderdeel is van de *United Synagogue of Conservative Judaism*, biedt cursussen Tenach (Bijbel) en Joodse bronnen. In eerste instantie is deze yeshiva voor en door Joodse studerende bedoeld, maar ook niet-Joodse geïnteresseerden in Jodendom en bijbeluitleg zijn van harte welkom op dit instituut, waar naast toewijding aan de stof ook openheid naar de cultuur en andersdenkenden vanuit een principe van gelijkwaardigheid centraal staat.

Aan de Conservative Yeshiva werd door mij de cursus ‘Temples and Temptations’, geleid door mevrouw Vered Hollander-Goldfarb, MA, gevolgd. In deze leergang werd het leven van koning Salomo bestudeerd aan de hand van het bijbelboek 1 Koningen en Joodse bronnen. Tegelijkertijd hield ik mij bezig op een ander spoor, en dat was een intensieve studie van het boek Genesis, ten behoeve van een bijbels dagboekⁱ. Het wonderlijke was, dat mij gaandeweg een dusdanig aantal overeenkomsten tussen de verhalen in Genesis en 1 Koningen begon op te vallen, dat dit geen toeval meer leek te zijn. Toen ik mij verder in deze materie verdiepte, bleken mijn waarnemingen inderdaad aan te sluiten bij de binnen de huidige oudtestamentische wetenschap voorkomende visie, volgens welke de boeken Genesis tot en met Koningen worden beschouwd als één corpus, waar een eindredactor op bijzondere wijze de hand in heeft gehad. De veronderstelling hierbij is dat de redactor een aantal verhalen verteld heeft met gebruikmaking van elementen uit andere verhalen. Hierdoor is er in en tussen de verschillende bijbelboeken van het corpus Genesis-Koningen een waar netwerk aanwezig van naar elkaar verwijzende elementen.ⁱⁱ

Intertekstualiteit

Dit verschijnsel wordt ook wel aangeduid met ‘intertekstualiteit’ of ‘intrabijbelse midrash’. Met de term ‘intertekstualiteit’ wordt dus aangeduid dat verschillende teksten naar elkaar kunnen verwijzen, doordat er sprake is van wederzijds opgenomen elementen uit de betreffende verhalen.ⁱⁱⁱ De term ‘intrabijbelse midrash’ heeft al veel oudere papieren en doelt in feite op hetzelfde: dat er binnen (intra) de Bijbel tekstuitleg plaatsvindt, doordat de verschillende bijbelverhalen elkaar becommentariëren (het woord ‘midrash’ betekent ‘onderzoek’ en verwijst naar de oude Joodse traditie van bijbeluitleg). Want onderlinge becommentariëring en uitleg is wat er feitelijk geschiedt, wanneer er elementen uit het ene verhaal het andere binnengebracht zijn. Om

een voorbeeld te nemen: wanneer in 1 Koningen 10 en 11 verteld wordt dat Salomo enorme hoeveelheden goud en zilver verzamelde, paarden en wagens importeerde uit Egypte en vele vrouwen liefkreeg, klinkt op de achtergrond Deuteronomium 17 mee, waar Israels koningen juist worden gewaarschuwd tegen deze drie zaken. Deze vergelijking, waarbij Deuteronomium het boek 1 Koningen uitlegt, betreft een van de vele in dit boek besproken teksten aangaande koning Salomo, welke op bijzondere - en vaak ook meer verborgen - wijze verweven zijn met andere verhalen uit het corpus Genesis-Koningen.

De doelen van dit boek

Kortom, het doel van dit boek is niet alleen om Salomo's levensgeschiedenis te bestuderen, maar minstens zozeer om de lezer via de verhalen over Salomo kennis te laten maken met deze boeiende manier van bijbellezen. Hierbij is het aan de lezer om een duiding te geven aan hetgeen opgeroepen wordt door de associaties met andere bijbelgedeelten. Zo is het mogelijk dat een ouder verhaal dat door bepaalde elementen daarvan in een nieuw verhaal opgeroepen wordt, iets nieuws over het nieuwe verhaal te zeggen heeft, maar ook kan omgekeerd het nieuwere verhaal met terugwerkende kracht een nieuw schijnsel over het oudere verhaal werpen. Het kenmerkende van een dergelijk lijnenspel van naar elkaar verwijzende elementen is dat een definitieve uitleg altijd open blijft. Het is immers de lezer, die met zijn eigen interpretatiekader de teksten leest, er - vaak meerduidige - verbanden in ontdekt en er een duiding aan geeft. Dit voorbehoud geldt ook voor dit boek. Tijdens de studie is ons met name opgevallen hoezeer de verhalen van Salomo terugverwijzen naar de figuur en geschiedenissen van Jozef en het thema van 'Egypte' (niet alleen de bevrijding hieruit, maar ook een immer dreigende terugval). Tegelijk blijft het mogelijk dat er nog heel andere ontdekkingen of interpretaties mogelijk zijn bij dit alles, aangezien het netwerk van naar elkaar verwijzende bijbelteksten eindeloos vertakt lijkt, voor wie zich in de tekst verdiept. In die zin heeft de Bijbel wel iets weg van de bekende woordzoeker, waarbij de getoonde letters aanvankelijk op zichzelf lijken te staan, maar waar bij zorgvuldig onderzoek allerlei verbanden op beginnen te lichten, waarbij de letters als woorden aan elkaar verbonden blijken te zijn. Van harte nodigen wij daarom ook de lezer uit om dit boek 'actief' te lezen, en hierbij niet alleen de gedachtegang en interpretatie van ondergetekende te volgen, maar ook zelf voortdurend de gevonden verbanden tegen het licht te houden en te zoeken naar duidingen hierbij. Wanneer dit geschiedt, heeft het boek aan zijn doel beantwoord: het kennismaken met en zich eigen maken van een immer vernieuwende manier van bijbellezen.

Opbouw

Dit boek is als volgt opgebouwd. Het volgt in principe de lijn van de verhalen in 1 Koningen 1-11, vanaf Davids laatste levensfase tot aan de dood van Salomo. Gaandeweg ontvouwt de thematiek zich, zoals die mede vorm krijgt vanuit de intertekstuele verbanden, en komt tot een climax in de epiloog waar uiteindelijk de lijnen samenkomen die gaandeweg een rol zijn gaan spelen. Een slotbeschouwing, waarin enkele verdere lijnen getrokken worden rondt het geheel af. In het appendix wordt tenslotte een kort onderzoek gedaan naar de wijze waarop Salomo ter sprake komt in andere bijbelse bronnen.

Bijbelvertaling

In dit boek is er, ter wille van de geïnteresseerde lezer, voor gekozen om het Hebreeuws achterwege te laten en is consequent gebruik gemaakt van de Naardense Bijbel. Deze bijbelvertaling van de hand van Pieter Oussoren leent zich hier als geen andere voor. Immers, hier is concordant en consequent vertaald: voor eendere woorden en uitdrukkingen in de Hebreeuwse grondtaal zijn ook in het Nederlands eendere woorden gebruikt. Dit consequente vertaalprincipe maakt niet alleen dat deze prachtige bijbelvertaling zo'n kenmerkende stijl heeft, maar maakt hem ook bij uitstek geschikt voor het doel van dit boek: het aantonen van verbanden tussen verschillende bijbelgedeelten.

Dank

Wij zijn daarom directeur Jan de Vlieger van uitgeverij Skandalon zeer erkentelijk voor de spontane wijze waarop toestemming verleend werd om van de Naardense Bijbel gebruik te maken. Ook dank ik mijn docente aan de Conservative Yeshiva te Jeruzalem, mevrouw Vered Hollander-Goldfarb, voor haar professionele en gedegen leiding tijdens de cursus over koning Salomo en haar enthousiasme en aansporingen, welke leidden tot het schrijven van dit boek. Tenslotte danken wij de Protestantse Kerk in Nederland, die via de Permanente Educatie ruimte bood voor het doen van deze studie. Van harte hopen wij dat lezing van dit werk mag bijdragen aan liefde voor de bijbeltekst en een voortgaand onderzoek naar de vele intertekstuele verbanden die in de zo kunstig geschreven Bijbel op ontdekking wachten.

Tekstregister

OUDE TESTAMENT

Genesis

2:10-14	82,83
2:16-17	84
2:11	83
2:13	83
3:24	83
22:15-18	73
22:17	75
27:39-40	140
29:31-35	149,150
34:1-2	20,21
34:3	23
34:5	21
34:25-27	22
34:30	21
34:31	22
35:19-22	18,19
37:3	26
37:3-4	20
37:3-11	146,147
37:4	148
37:13	20
37:15	145
37:23	147
37:23-24	29
37:29-33	29,30
37:31-35	31
38:1	35,157
38:2	36,157
38:7,10	37
38:18	158
38:24	38
38:25	39
38:26	39
38:27-30	39,40
39:3-4	144
39:6	26

39:8-9	27
39:11	27
39:12	26
39:12-18	28,29
39:21-22	144,145
40:13-14	162,163
41:14	163
41:33	63
41:37-39	69,70,145
41:39	63
41:39-40	126
41:40-43	64
41:42	158
41:42-45	124,125
41:44	64,126
41:45	57,140
41:56-57	76
44:18ev	159
45:26	32
46:29	32
47:13,14	125
47:15-17	125,126
48:1-2	45
49:1-2	45,46
49:3	48
49:3-4	46
49:4	48
49:5-7	46
49:22-26	54,55

Exodus

1:11	110,111
3:14	104
6:5	96
7:5	96
20:2	88
20:3-6	88

Numeri		13:9	27
		13:11	26
6:22ev	99	13:12-13	27
Deuteronomium		13:18	26
		13:18-19	28
6:4-5	130	13:21	25
16:16	112	13:28-31	30
17:16	128	13:29	37
17:17	129,130	13:32-33	31,32
17:18	175	13:36	32
17:18-20	134	18:15	32
17:19	174		
24:17-18	96,111	1 Koningen	
28:15	105	1:1	15
28:37	106	1:2	15
30:14	100	1:3	15
Jozua		1:4	16,17
		1:5	16,17
1:8	100	1:6	35
Richteren		1:11-14	40,41
		1:15	41
1:27-29	109,110	1:16	41
1:29	109	1:38	42,82
1 Samuel		1:39	173
		1:51-53	43
9:1-2	151	2:1-2	45
15:10-11	137	2:1-4	55,56
15:27-28	138	2:5-6	47
15:28	148	2:8-10	47,48
18:6-9	148,149	2:11-13	49
22:1	36	2:14-17	49,50
2 Samuël		2:18	50
		2:19-20	51
11:3	37	2:20	51
11:14-17	37	2:21	51
12:5	38	2:22	51
12:7	39	2:23-25	52
12:13	39	2:36-37	52,53
12:24	17,172	2:38	53
12:25	17,18	2:39-40	53
13:1	22,26	2:41-46	53,54
13:3-24	23,24,25	2:46	70
		3:1	57,174

3:2	60	8:15	91
3:3-4	60	8:15-16	91
3:4	131	8:17-21	91,92
3:5	61,103	8:22-24	92
3:6-9	61,62	8:25-26	93
3:9	63	8:27	93
3:10-14	62,63	8:28-34	93,94,95
3:14	64,65	8:35-40	95,96
3:15	63,65	8:41-43	96
3:16-22	67,68	8:44-50	97,98
3:22	69	8:51-53	98
3:23	69	8:54-56	98,99
3:23-25	68	8:57-61	99
3:26	69	8:58,59	100
3:26-27	68,69	8:62-64	100
3:27	69	8:65-66	101
3:28	70	9:1-2	103
4:1	70	9:3	103,104
4:1-6	72	9:4-5	104
4:2-19	70,71,72	9:6-7	105
4:20	72	9:7-8	105,106
5:1-5	75	9:9	106
5:2	76	9:10-14	107
5:6	77	9:14	119
5:9	77	9:15	108
5:10	77	9:16-19	109
5:11-14	77,78	9:20-21	110
5:16-20	79	9:22	111
5:23	80	9:23-24	112
5:23-25	76,77	9:25	113
5:27-32	81	9:26	113
6:1	84,85	9:27-28	114
6:11-13	84	10:1	115
6:23	83	10:2	116,117
6:27-29	158	10:3	117
7:36	158	10:4-5	117
8:1-4	85	10:5	117
8:5-8	87	10:6-7	118
8:9	87,88	10:8	118
8:10	89,178	10:9	118
8:11	89	10:10	119
8:12-13	90	10:11	119
8:14	90	10:12	119

10:13	119,120	2 Koningen	
10:14-15	121		
10:16-17	122	25:25	161
10:18-20	122	25:26	161
10:21	128	25:27-30	162
10:21-22	123	Jesaja	
10:22	127		
10:23-25	123	1:10	135
10:26-29	123,124	2:7-8	135
10:29	129	60:1-3	115
11:1-2	130	60:6	116
11:2	130	60:9	127,172
11:3	131	60:13	116
11:4	131,138	60:17	116
11:5-8	132	Ezechiël	
11:6	138		
11:9-10	133,137	20:2-11	58,59
11:11	174	Hosea	
11:11-13	133,134,137,138		
11:13	138	11:1	167
11:14-16	139	Zacharia	
11:17-20	139,140		
11:21-22	141	9:9	43
11:23-25	142	Psalmen	
11:26	143		
11:26-27	143	1:2	100
11:28	144,151	8:4-6	121
11:29	145	18:12	90
11:30	147	72	172
11:31-32	153	97:2	90
11:33	153	127	172,173
11:34	153,154	127:2	173
11:35-36	154	Spreuken	
11:37-38	154,155		
11:39	155	1:7	173
11:40	148,152	5:3ev	173
11:41-42	155	Hooglied	
11:43	156		
12:20	160		
12:21	160,175	1:3	173
		1:9	173
		3:11	173,174

Prediker

1:1	174
2	174
6:1	174
12:13	174

Nehemia

7:57	175
11	175
12:45	175
13:23-26	175,176
13:26	176

1 Kronieken

1 Kronieken	177
3:1-19	19
3:5	36,37

2 Kronieken

2 Kronieken	177
7:11ev	178

NIEUWE TESTAMENT

Matteus

1:3,7	167
2:15	167
6:29	177
12:42	178

Lukas

2:40	78
2:52	78
11:31	178
12:27	177

Johannes

10:23	178
-------	-----

Handelingen

3:11	178
5:12	178

Hebreeën

2:5ev	166
-------	-----

Openbaring

13:18	121
21,22	166

DEUTEROCANONIEK

Sirach

47:13vv	178
47:18	178
47:20	178
47:23	179

2 Makkabeeën

2:9,10,12	178
-----------	-----

ⁱ G.A. Trouwborst, *Genesis – een bijbels dagboek*.

ⁱⁱ Zie voor een voorbeeld van deze positie: Richard Elliott Friedman, in zijn *The hidden Book in the Bible*.

ⁱⁱⁱ Wim Weren, *Intertextualiteit en Bijbel*.